

for creating slides and presentations. Educational multimedia presentation is a digital representation of the educational material in which the content of the educational information is supplied in the form of slides in the interactive media form that combines a particular theme and a single design; pace demonstrations which are conducted by the teacher, accompanying video by the comments, explanations, etc.

Educational material in multimedia presentations is served in the form of a multimedia presentation, which is designed for intellectual and emotional perception. In the process of work with multimedia presentations at the lessons one must take into account the physiological patterns of perception of information from the computer screen, TV, projection screen.

The article considers the possibilities of the use of audiovisual multimedia training in the structure of the technology of critical thinking development.

Correct and consistent implementation of this technology requires precise knowledge and observance of the peculiarities of the organization of students' activity on this technology, its structure, techniques and their proper application. Every technique, strategy, critical thinking aim to develop the creative potential of pupils to professional self-determination in the conditions of profile training. The conscious use of the proposed technology of critical thinking development gives good results: it provides, the development of independent thinking of students and improves their educational achievements the author proves that. It is important to provide professionally oriented types of educational activity of senior pupils in the conditions of subject training.

Key words: multimedia technology, vocational training, pedagogical technology.

УДК 930.2:304.4(477) "1991/2010"

Світлана Шевченко
Svitlana Shevchenko

РОЗВИТОК ШКІЛ ІЗ ЄВРЕЙСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (1991-2010)

DEVELOPMENT OF SCHOOL WITH THE JEWISH LANGUAGE OF TRAINING UNDER THE CONDITIONS OF INDEPENDENT UKRAINE AS THE REFLECTION OF EXTERNAL DIFFERENTIATION IN THE ORGANIZATION OF SCHOOL EDUCATION (1991-2010)

У статті проаналізовано організацію навчального процесу у школах з єврейською мовою навчання у контексті диференціації загальної середньої освіти в умовах незалежної України (1991–2010); встановлено, що в досліджуваний період відроджувалася система освіти єврейських меншин; з'ясовано, що єврейська освіта декларувалася на рівності здобуття знань, умінь і навичок, гарантуванні вільного розвитку національних мов та культур.

Ключові слова: незалежна Україна, розвиток, навчальні плани, диференціація, школи з єврейською мовою навчання, курси, факультативи.

На сучасному етапі розбудови України як багатонаціональної й полікультурної держави спостерігається посилення інтересу суспільства та історико-педагогічної науки до вивчення розвитку етнопонаціональної освіти й виховання в різних поліетнічних регіонах України. Про це

свідчить низка чинних нормативно-правових актів, пов'язаних із питаннями історії національної освіти (Конституція України (1996), закони України “Про освіту” (2001, 2017), “Про національні меншини в Україні” (1992), Декларація про державний суверенітет України (1990), Декларація прав національностей України (1991), Рамкова конвенція про захист національних меншин (1997), “Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”) (1993) та ін.). Ст. 11 основного Закону України визначає, що держава сприяє консолідації і розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної й релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України [10, с. 141].

Реформа освіти 2018 р. передбачає обов'язкове ведення навчального процесу тільки державною мовою, незалежно від статусу школи. Особи, які належать до національних меншин і до корінних народів, можуть здобувати освіту рідною мовою в спеціальних групах і класах поряд із українською. Мовами національних меншин, згідно з законом в Україні є: білоруська, болгарська, гагаузька, грецька, єврейська, кримськотатарська, молдавська, німецька, польська, російська, румунська, словацька й угорська. Учні, представникам нацменшин або корінних народів, які проживають на території України і на даний час (до 1 вересня 2018 р.) знаходяться на навчанні, продовжуватимуть вчитися за затвердженою раніше програмою до отримання свідоцтва про закінчення 9 кл. або атестата зрілості. Ці документи не лише гарантують національним меншинам право на користування рідною мовою та її вивчення, але й дослідження, збереження й розвиток етнокультурних, освітніх і виховних традицій усіх українських регіонів [1].

Перші систематизовані дослідження з проблем розвитку національної освіти в Україні з'явилися з другої половини XIX ст. у працях М. Барсова, І. Малишевського, М. Петрова, Н. Мукалова та ін. Проблеми становлення та розвитку єврейської освіти в Україні порушено в наукових розвідках сучасних дослідників (Н. Кротік, О. Овчаренко, В. Орлянського, А. Наймана, та Я. Хонігсмана та ін.). Упродовж останніх десятиріч значно зріс інтерес науковців до вивчення проблем регіональної освіти й виховання, зокрема історико-педагогічних досліджень, які певною мірою висвітлювали процес розвитку національного єврейського шкільництва в Україні: Ю. Агапова, Н. Бовсунівської, О. Борейка, С. Бричок, Т. Джаман, С. Коляденко, О. Костюк, І. Можарівської, В. Омельчука, В. Павленко та ін. Проте в історико-педагогічній теорії практично відсутні роботи, які б комплексно досліджували процес становлення й розвитку єврейського шкільництва на Україні кінця XX – початку XXI ст. Необхідність вивчення єврейського шкільництва зумовили вибір теми нашого дослідження: “Розвиток шкіл з єврейською мовою навчання в умовах незалежної України як відображення зовнішньої диференціації в організації шкільної освіти (1991-2010)”.

З початку років незалежності відновилося культурне і релігійне життя єврейської меншини. По всій Україні (це переважно великі міста Правобережжя і Західної України: Харків, Київ, Одеса та Чернівці) почали відкриватися різні типи навчальних закладів для єврейських дітей: державні (загальноосвітні), приватні, недільні (релігійні) школи; гімназії; дитячі садочки; організації; товариства; культурні центри тощо; стала розвиватися єврейська освіта [4]. Передбачалися належні форми, засоби викладання і вивчення рідної й державної мов. Під час визначення політики щодо мов національних меншин, міністерство й органи управління освітою враховували потреби та побажання тих груп населення етноменшин, які користувались тими чи іншими мовами учнів і їх батьків [18, с. 1].

Система освіти національних меншин ставала мовно різнобічнішою. За мовною ознакою на початок 90-х рр. в Україні діяло 21.044 шкіл, з них 15.538 – українських, 3.364 – російських, 97 – румунських, 59 – угорських, 13 – молдавських, 9 – єврейських, 3 – польських, 2 – татарська та понад 130 шкіл з двома-трьома мовами навчання (українська і російська, угорська і російська, молдовська і російська та ін.); вивчалися мови національних меншин. Серед них 5 мов: румунська, російська, німецька, іврит, польська вивчалися у Чернівецькій обл. [14, арк. 63].

У 1991 р. працювало понад 21.000 закладів освіти з них шкіл: російською, єврейською, польською, молдовською, угорською мовами навчання [11, с. 22]. У кінці 1991 р. діяло 2 школи

єврейською мовою навчання і 19 недільних, а також відкрито факультативи з рідної мови. Факультативно вивчалися такі мови: кримськотатарська, угорська, польська, румунська, турецька, єврейська, болгарська, гагаузька, новогрецька, словацька, чеська, німецька та інші мови. Наводимо відомості про єврейські факультативи в 1991/92 н. р. (див. табл. 1). [9, с. 23].

Таблиця 1

Мови чи предмет	Область	Шкіл	Груп	В них учнів
Єврейська	Вінницька	1	1	13
	Житомирська	1	2	20
	Львівська	1	1	20
	Одеська	2	3	45
	Черкаська	2	3	60
	м. Київ	1	3	60
Усього:		8	12	218

Аналіз відомостей про єврейські факультативи у 1991/92 н. р. показав, що у цей рік працювало 8 шкіл з єврейською мовою навчання, факультативно – 12 груп і 218 учнів.

У цілому у 503 школах України (1992) здійснювалося факультативне навчання (20203 учнів), працювало 1400 груп (120 тис. учнів), у тому числі з вивчення єврейської (38) та ін. мов. [7, с. 57].

Крім того, з 1991/92 н. р. діяли школи, де викладалася російська мова: з українською мовою навчання, (російська мова як окремий предмет); з російською мовою навчання або іншою мовою національних меншин; спеціалізовані школи з російською мовою навчання або іншою мовою національних меншин. Їх налічувалося 3 364 (15,9% загальної кількості шкіл) [6, с. 130]. Серед них була відкрита у м. Харкові єврейська середня школа “Ор Авнер” №170 для навчання єврейських дітей.

З історії школи відомо, що на початку її існування працювало всього три класи. У кінці 90-рр. стало 11 кл. і навчалася близько 200 учнів, а на початку 2000-х рр. понад 500 школярів [5]. Згодом ця школа була перейменована на Харківську спеціалізовану школу з російською мовою навчання №170 для єврейських дітей.

Аналіз Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів №170 з російською мовою навчання для єврейських дітей показав, що це державна школа з поглибленим вивченням єврейської культури і традиції та мови іврит. Спеціалізація освітнього закладу – етнокультурний єврейський компонент освіти. Відбувалося вивчення мов: іврит та англійської. Мова навчання у школі російська. Предмети російська, ідиш та українська читалися з 1 кл. Працювала група продовженого дня з 1 по 7 кл. до 18 год. Режим роботи школи однозмінний, п'ятиденний. У школі для всіх учнів був безкоштовний сніданок та обід. До їх раціону входили також вітаміни: фрукти та овочеві салати.

Провідним фактором школи було залучення школярів до єврейської культури і традицій. Етнокультурний компонент змісту освіти в школі включав знання мови іврит, літератури, історії єврейського народу, його традицій, звичаїв, особливостей єврейської культури (святкові традиції, традиції оформлення помешкань, одягу, поведінки в сім'ї, тощо), а також культури інших народів оскільки у школі навчалися діти різних національностей [5].

Національне самовизначення школи відображало національні елементи у її виховній роботі. Учні залучалися до збереження й охорони святинь свого народу, пам'яток історії, культури. Школярі вивчали курс з єврейських предметів, а також історію свого народу, яка сягає у глибоку давнину, багату славними сторінками і видатними представниками. Після закінчення школи діти отримували диплом державного зразка. У післяурочний час та вихідні учні вивчали єврейську віру (Тору) [13].

Аналіз звіту Одеської школи навчання для єврейських дітей (приватної) показав, що у цій та Харківській школах використовувалися однакові навчальні програми. Різниця була в тому, що у державних школах велася світське навчання, а в приватних – релігійне. У релігійних – більше уваги приділялося вивченню юдаїзму й дотриманню єврейських традицій.

У державних школах було введено спільне навчання хлопців і дівчат. У приватних – зберігалось роздільне навчання. У деяких середніх школах крім загальноосвітньої програми було введено спеціальні програми з професійною орієнтацією. Працювали групи з різною наповнюваністю дітей, які займалися факультативно, та були відкриті класи з різними мовами навчання [13]. Також різниця була в тому, що у приватних педагоги мали можливість самі обирати програму навчання, пропоновану Міністерством освіти. До обов'язкових предметів, яким приділялося більшість навчальних годин, додавалися із третього класу додаткові. Головним завданням шкіл було надати знання з рідної мови. Цікавим було те, що діти вивчали історію свого краю: Слобожанщини, Буковини, Поділля чи Закарпаття, їх специфічну мовну культуру краю, мистецтво, звичаї. Наприклад, як у Харківській школі читався предмет “Харківщинознавство” [5].

У молодшій школі було від двох до чотирьох предметів на тиждень, а в середній і старшій – від шести до восьми з єврейських дисциплін. Половина з тих годин ішла на вивчення рідної мови (іврит), а інші – присвячені ознайомленню з єврейською традицією, історією та культурою. У школах дотримувалися єврейських свят, особливо шанували 21 лютого – Міжнародний день рідної мови. В місцевих центрах відпочинку проводилися освітньо-інформаційні заходи або програми для учнів та батьків, які розпочиналися з п'ятниці і завершувалися в неділю [13].

За рахунок підготовки викладачів єврейських шкіл у Київському педагогічному інституті ім. М. П. Драгоманова (з 1992) та Міжнародному Соломоновому університеті (1993) у 1993/94 н. р. працювало 14 шкіл єврейською мовою навчання і 68 недільних (найбільші з них знаходилися в Дніпропетровську (більше 700 учнів), Запорозжі та Києві). У навчальних закладах нараховувалося більше як 20 тис. школярів, працювало понад 500 педагогів (з них 300 викладачів із єврейських дисциплін). В цілому в областях України в 1995 р. повних середніх єврейських шкіл було 15 (а в 1989 р. – 3) [2, с. 218].

Аналіз звіту шкіл Чернівецької обл. 1995 р. показав, що ній вивчалось 5 мов національних меншин, серед них 280 школярів вивчало іврит [14, арк. 24].

У 1997 р. в Чернівцях почала працювати українсько-єврейська школа з 2-ма мовами навчання і з наповнюваністю – 304 учня. У ній з першого класу вивчалася ідиш, а з п'ятого вводився предмет “Історія єврейського народу” та “Єврейські традиції”. У цілому в Україні (1997) мову етноменшин як окремий предмет вивчали 55,5 тис. школярів (кримськотатарську, угорську, польську, молдавську, єврейську, новогрецьку, румунську, гагаузьку та ін.) [3, с. 100].

Впродовж 1992-1999 рр. кількість денних єврейських шкіл зросла з 9 до 17 [3, с. 30]. У 1999/2000 н. р. діяло 5 шкіл з єврейською мовою навчання. Поширеним явищем була діяльність факультативів та гуртків з вивчення рідної мови. Викладання здійснювалося рідною мовою [11]. У 2005/2006 н. р. в Україні, як окремий предмет у середніх школах вивчалися такі мови: українська (1 135290 учнів); болгарська (9 816 учнів); єврейська – мова (ідиш) (1816 учнів); словацька (179 учнів); грецька (141 учень) та ін. У 2008/2009 н. р. зменшилася кількість учнів, які вивчали мови: українську (829 601 учень); болгарську (9 592 учні); єврейську (1 292 учні); словацьку (224 учні); 117 новогрецьку (3 073 учні) та ін. Факультативно вивчалися єврейська, чеська, вірменська та караїмська мови [11, с. 116–117].

Аналіз звіту Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів №170 станом на 2010/2011 н. р. свідчить, що з 1 по 11 кл. був поділ класів за мовами навчання [5]; вивчалися російська і єврейська мови (іврит); з 5 по 11 кл. – англійська. Відмінність була в тому, що іврит діти вивчали поглиблено, а англійська була як друга іноземна мова (додаткова) [5].

У школі вивчалися рідна мова, література, історія “Етика, традиції й звичаї єврейського народу”, “Іноземна мова (іврит)”, “Історія єврейського народу”, а також “Українська мова”, “Українська література”, “Література”, “Я у світі”, “Історія України”, (Громадянська освіта), “Хаківщинознавство”. Було відкрито факультативні групи, спецкурси: “Етика, традиції й звичаї єврейського народу”, “Історія єврейського народу”, “Харківщинознавство”, “Естетична культура”, “Рідний край”, “Народознавство”, “Етнографія та фольклор України”, “Культура та мистецтво України”.

У 1 кл. вивчалася рідна, українська і російська мови. Розглянемо робочі навчальні плани для 1-4 і 10-11 кл. складений відповідно до Типового плану Міністерства освіти і науки України Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів №170 з російською мовою навчання для єврейських дітей на 2010/11 н. р. [5].

Таблиця 2

Робочий навчальний план 1-4-х спеціалізованих класів із російською мовою навчання

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах			
		1-А	2-А	3-А	4-А
Інваріантна складова					
Мови і літератури	Українська мова	3	3	2	2
	Російська мова	-	3	2,5	2,5
	Іноземна мова (іврит)	3	3	3	4
	Літературне читання	-	-	2	2
	Російська мова. Навчання грамоти	6	-	-	-
	Літературне читання (російське)	-	3+0,5	2,5+0,5	2,5
Суспільствознавство	Я у світі	-	-	1	1
Мистецтво	Музичне мистецтво	0,5	0,5+0,5	0,5+0,5	0,5
	Образотворче мистецтво	0,5	0,5	0,5	0,5
Математика	Математика	4	4	4	4
Природознавство	Природознавство	1	1	1	1
Технології	Трудове навчання	1	1	1	1
	Інформатика	-	1	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	1
	Фізична культура	3	3	3	3
Разом:		23	24+1	25+1	26
Гранично допустиме навчальне навантаження (ГДНН) (без фізк.)		20	22	23	23
Варіативна складова (ліміт годин)		0	1	1	0
Всього (без урахування поділу класу на групи)		23	25	26	26

Таблиця 3

Робочий навчальний план 10-11-х спеціалізованих класів із російською мовою навчання

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах	
		10-А	11-А
Інваріантна складова			
Мови і літератури	Російська мова	1	1
	Іноземна мова (іврит)	3	3
	Друга іноземна мова (англійська)	3	3
	Українська література	2	2
	Інтегрований курс "Література"	2	2
Суспільствознавство	Історія України	1,5	1,5
	Всесвітня історія	1	1
	Правознавство	1	-
	Людина і світ	-	0,5
Мистецтво	Художня культура	0,5	0,5

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах	
		10-А	11-А
Інваріантна складова			
Математика	Геометрія	1,5	1,5
	Алгебра і початки аналізу	1,5	1,5
Природознавство	Астрономія	-	0,5
	Біологія	1,5	1,5
	Географія	1,5	-
	Фізика	3	2
	Хімія	1	2
	Екологія	-	0,5
Технології	Технології	1	1
	Інформатика	1	1
Здоров'я і фізична культура	Фізична культура	2	2
	Захист Вітчизни	2	2
не визначено	Українська мова	2	2
	Економіка	-	1
Разом:		32	32
Варіативна складова. Входить в ГДНН			
Етика, традиції й звичаї єврейського народу (спецкурс)		1	1
Єврейська література (спецкурс)		1	1
Історія єврейського народу (спецкурс)		1	1
Разом:		3	3
Варіативна складова. Не входить в ГДНН			
Індивідуальні та групові заняття і консультації (алгебра і початки аналізу)		1	1
Індивідуальні та групові заняття і консультації (біологія)		-	0,5
Індивідуальні та групові заняття і консультації (друга іноземна мова (англ.))		-	0,5
Індивідуальні та групові заняття і консультації (етика, традиції й звичаї єврейського народу)		1	-
Індивідуальні та групові заняття і консультації (інформатика)		1	-
Індивідуальні та групові заняття і консультації (українська мова)		-	1
Разом:		3	3
Гранично допустиме навчальне навантаження (ГДНН) (без Фізк.)		33	33
Варіативна складова (ліміт годин)		6	6
Всього (без урахування поділу класу на групи)		38	38

Аналіз робочих навчальних планів для 1-4 і 10-11 кл. свідчить, що вивчалися з 1 по 4 кл. рідна, українська і російська мови. У 1-му кл. було виділено 3 год. на рідну, українську та 6 на російську. У 2-му кл. по 3 год. на рідну, українську і російську; 3 кл. – 2 год. на українську, 2,5 – російську і 3 год. – рідну; 4 кл. – 2 год. на українську, 2,5 – російську і 4 – на рідну мови. Також з 3 кл. вивчалось літературне читання з мови ідиш, на цей предмет у 3 і 4 кл. було виділено по 2 год на тиждень. З 2 кл. по 4 кл. читалось літературне читання (російське) від 3 до 2,5 год на тиждень;

був предмет “Інформатика” – 1 год. Крім того, з 3 по 4 кл. була галузь “Суспільствознавство” і читався предмет “Я у світі” по 1 год на тиждень.

У 5-7 і 10-11 кл. з’явилися нові освітні галузі: “Суспільствознавство” і “Природознавство” і предмети: “Харківщинознавство” і “Історія, традиції й звичаї єврейського народу”, “Хімія” “Єврейська література”, “Технології”, “Захист Вітчизни”, “Художня культура”, “Правознавство”, “Економіка”, “Астрономія”, “Екологія” і “Людина і світ”. Рідна мова (ідиш) вивчалася не лише предметно, але й факультативно. Крім загальноосвітніх предметів, спецкурсів: “Етика, традиції й звичаї єврейського народу”, “Історія єврейського народу”; працювали індивідуальні, групові заняття і консультації: “Етика, традиції й звичаї єврейського народу”, “Друга іноземна мова (англ.)”, “Українська мова”, “Інформатика” і “Алгебра і початки аналізу”, “Біологія”.

Проведений аналіз робочих навчальних планів свідчить, що вивчалися не лише загальноосвітні предмети, але й рідна мова як предмет; факультативно і додатково; працювали класи з російською, українською і англійською мовами; передбачалося вивчення єврейських традицій, єврейської історії предметно і спецкурсами та факультативно. Протягом всього навчання відбувалося проведення позакласних уроків, присвячених національним героям, відомим людям тієї чи іншої національності.

Таким чином, вивчення розвитку шкіл з єврейською мовою навчання свідчить, що помітними темпами збільшувалася їхня кількість. Школи з єврейською мовою навчання відкривалися по всій Україні, але здебільшого функціонували там, де проживала найбільша етнічна група. У навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин створювалися умови для опанування не лише рідної але й державної мови. Результати проведеного дослідження свідчать, що незалежна держава в контексті суспільно-політичних подій змінила систему навчання дітей національних меншин у розглядуваний період.

Протягом 1991–2010 рр. відроджувалася системи освіти національних меншин. У навчально-виховному процесі державна освітня політика спрямовувалася на те, щоб враховувалися не лише мовні потреби, а й зміст і стан роботи початкової та середньої освіти шкіл етнomenшин.

Аналіз навчальних програм, планів, звітів шкіл з єврейською мовою навчання, архівних джерел та історичної літератури показав, що етномовна політика позитивно вплинула на формування змісту освіти шкіл національних меншин, зокрема на диференціацію у викладанні таких предметів, як рідна мова, література, історія України, суспільствознавство; запроваджених факультативів, курсів: “Рідний край”, “Народознавство”, “Етнографія та фольклор України”, “Культура та мистецтво України”, “Естетична культура” тощо; відкриття спеціальних класів для проведення факультативів та читання курсів рідної мови (ідиш).

Отже, освіта національних меншин у цей час декларувалася на рівності здобуття знань, умінь і навичок, гарантуванні вільного розвитку єврейської національної мови, культури й традицій; забезпеченні потреб етнічних меншин навчальною й методичною літературою та створення відповідної ланки у ВНЗ наукових підрозділів, де готували фахівців для шкіл з єврейською, мовою навчання.

Проведений науковий пошук не вичерпує всіх питань означеної проблеми, а спрямовує на вивчення розвитку внутрішньої диференціації організації шкільної освіти єврейської національної меншини.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л. [Електронний ресурс] // Реформа шкільної освіти 2018: що зміниться в освіті після її введення? – Режим доступу: <http://tvoymalysh.com.ua/uk/children/learning/9165-reforma-shkilnoi-osviti-2018-shto-zmynitsya-v-osviti-pislya-ii-vvedennya.html>.
2. Горовский Ф. Я., Хнигман Я. С., Найман А. Я., Елисаветский С. Я. Евреи Украины (краткий очерк истории). – Ч. 2. К., 1995. – С. 218.
3. Етнонаціональні процеси в Україні: історія та щасність / заг. ред. В. І. Наулка. – К. : Голов. спеціалізм. ред. літ. мовами нац. меншин України, 2001. – 424 с.

4. Евреи в независимой Украине (с 1991) // Электронная еврейская энциклопедия. – Режим доступа : eleven.co.il/diaspora/regions-and-countries/14209/.
5. Еврейская средняя школа “Ор Авнер” № 170. – Режим доступа : http://www.jewishkharkov.org/templates/articlecco_cdo/aid/789380.
6. Зеркаль М. М. Місце і роль недільних шкіл та факультативного навчання в системі освіти етноменшин України (1991–2011 рр.) / М. М. Зеркаль // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Історичні науки. – 2012. – Вип. 3. 33. – С. 54-59.
7. Здійснення мовної політики в освіті, навчання мовами національних меншин України та вивчення цих мов. – Режим доступа : nauka.in.ua
8. Відродження шкіл національних меншин на Україні (із фондів музею) / за ред. Кирпач А. І., Тригубенко В. В., Ліханова І. Г. – К. : Педагогічний музей України. Крижопіль друк, 1993. – 32 с.
9. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30. – С. 141. – Режим доступа : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254>.
10. Мельник С. Етнічне та мовне розмаїття України. Монографія / С. Мельник, С. Черничко // Ужгород : ПоліПрінт, 2010. – 164 с.
11. Пилипенко Т. Реалізація освітніх потреб представників національних меншин в Україні: стан, проблеми, перспективи / Т. Пилипенко // Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації врахування міжнародного досвіду ; під заг. ред. Ю. Тищенко. – К. : Український незалежний центр політичних досліджень, 2004. – 312 с.
12. Привалко Д. Звіт Інститут єврейських політичних досліджень (JPR) вересень 2014 р. Єврейське життя в Україні: досягнення, складнощі та пріоритети після падіння комуністичного режиму до 2013 р. – Режим доступа : www.jpr.org.uk/.../Ukraine_report_final_Ukrainian_version.
13. Центральний Державний Архів Вищих Органів України. – ЦДАВО України. – Ф. 5252. – Оп. 1. – Спр. 49. – Арк. 170.

The article is dedicated to the problem of educational process organization at schools with the Jewish language of training under the differentiation of general secondary school education in independent Ukraine (1991–2010). It shows the development of the network of schools with the teaching of the Jewish language on the territory of Ukraine. There was set that the educational system of Jewish groups has found its rebirth in an investigated period. It was found out that during realization of governmental politics ethnic groups education has declared the balance of knowledge and skills, free development of national languages and cultures and supporting Jewish groups needs of educational and methodical literature in ethnic languages which paid attention to certain historical events version for other ethnic groups representatives in Ukraine.

It was discovered, that foundation and development of ethnic schools is in a great measure related to national politics that assists their further development and functioning; so, the state assures all ethnic groups right to national and cultural autonomy, in partly the use and education in mother tongue or study of the mother tongue in state educational establishments, the creation of national cultural establishments. There were the changes of curricula for schools with Jewish languages of education highlighted and there were elective and optional courses implementation emphasized. The acted at schools of ethnic groups and at cultural societies, where the mother tongue of ethnic groups was studied; a transition from the optional study of the mother tongue to the introduction of it as an educational subject and the creation of corresponding classes and schools is traced. It was set that under independent Ukraine (1991–2010) the government created the best facilities for mother tongue education at schools of ethnic groups, and also it was investigated, that ethnic groups which lived on territory of Ukraine in order of having cultural and common differences, and forms of mentality diversity in their correlation acquire the system unity transforming into a certain organizational cohesion.

Key words: independent Ukraine, development, curricula, differentiation, schools with the Jewish language of teaching, schools with teaching children in their mother-tongue, courses and optional classes.